

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารในการบังคับใช้มาตรการเพื่อยุติการผสมสารเร่งเนื้อแดงในอาหารสุกร” ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย คือ

1. กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีกระบวนการสื่อสารอย่างไรในการขับเคลื่อนมาตรการยุติการผสมสารเร่งเนื้อแดงในอาหารสุกรไปสู่การบังคับใช้
2. ปัจจัยใดบ้างที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนมาตรการยุติการผสมสารเร่งเนื้อแดงในอาหารสุกร
3. กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีทัศนะอย่างไรต่อแนวทางการบังคับใช้มาตรการให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

โดยในขั้นตอนการนำเสนอหัวข้อการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยไว้ในเบื้องต้น คือ

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
2. แนวทางในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การนำเสนอข้อมูล

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

การศึกษาวิจัย “กระบวนการสื่อสารในการบังคับใช้มาตรการเพื่อยุติการผสมสารเร่งเนื้อแดงในอาหารสุกร” ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดงผสมในอาหารสุกร และกลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับมาตรการดังกล่าว จำนวน 30 คน (ดังที่ปรากฏในภาคผนวก ก) โดยสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหลักเกณฑ์เบื้องต้น คือ แบ่งเป็น

1. กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ
2. กลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการโดยตรง
3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

1. กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ จำนวน 9 คน ได้แก่ บุคลากรภาครัฐจาก กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการที่ดำเนินการรณรงค์และควบคุมการใช้สารเร่งเนื้อแดงผสมในอาหารสุกรอันเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของกรมปศุสัตว์ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2546 เรื่อง การใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อเร่งรัดการดำเนินงาน โครงการความปลอดภัยด้านอาหาร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังหมายรวมถึงผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินมาตรการ ตลอดจนมีความเป็นกลางหรือประสานระหว่างผู้ดำเนินมาตรการและผู้ที่อยู่ภายใต้มาตรการ อาทิ สมาคมผู้เลี้ยงสุกรแห่งชาติ นักวิชาการ และกลุ่มอื่นๆ

2. กลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการโดยตรง จำนวน 13 คน ได้แก่ ผู้ประกอบการฟาร์มสุกร ผู้ประกอบการโรงฆ่าสัตว์ ผู้ผลิตอาหาร ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2546 เรื่อง การใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อเร่งรัดการดำเนินงาน โครงการความปลอดภัยด้านอาหาร

3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวน 8 คน ได้แก่ บุคลากรในภาคเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องกับมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ และกลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการโดยตรง เช่น ผู้ค้ายาและเวชภัณฑ์สัตว์ สัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม รวมทั้งผู้บริโภคด้วย

แนวทางในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

คุณลักษณะของประชากรกลุ่มเป้าหมายการวิจัย คือ มีความเกี่ยวข้องกับมาตรการนี้อย่างน้อย 5 ปี โดยมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง ตลอดจนประกอบกิจการที่อยู่ภายใต้มาตรการนี้ หรือมีความเกี่ยวข้องกับมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ และกลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ผู้วิจัยใช้ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างข้างต้น โดยเลือกบุคคลจากกลุ่มต่างๆ รวม 30 คน ที่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนหลักของกลุ่มประชากรได้ดีในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสอบถามจากเครือข่าย (Network Sampling) โดยใช้เกณฑ์ความเกี่ยวข้องกับมาตรการ ความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ ความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการ และความสะดวกของผู้วิจัยในการติดต่อขอข้อมูล เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากเอกสารเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล กระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารปลอดภัย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรการเพื่อยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดงผสมอาหารสุกร เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสารเบต้าอโกนิสต์หรือสารเร่งเนื้อแดง เอกสารจากสมาคมผู้เลี้ยงสุกร หนังสือพิมพ์ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเหล่านี้ เพื่อดำเนินการจัดทำชุดคำถามที่มีขอบเขตเหมาะสมกับงานวิจัยที่กำลังจะศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลที่ใช้ในการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ อีกทั้งเป็นการเพิ่มความรู้อันจะศึกษา และช่วยส่งเสริมให้เกิดประเด็นในการสนทนาและการแลกเปลี่ยนข้อมูลในเชิงลึกได้ดียิ่งขึ้น

2. แบบสัมภาษณ์โดยการอิงโครงสร้างปานกลาง (Semi-Structure Questionnaire) โดยผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามปลายเปิดจากแนวคิดทฤษฎีที่อ้างไว้ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างตอบคำถามหรือสามารถให้ข้อมูลได้อย่างอิสระตามความคิดเห็นหรือข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ซึ่งแนวคำถามจะยึดหยุ่นตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ความเหมาะสม และเงื่อนไขเวลา โดยอาจไม่เรียงลำดับตามที่กำหนดไว้แต่เป็นไปได้เพื่อให้ผู้ตอบสามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม มีดังนี้

1. กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ

คำถามจะเกี่ยวข้องกับบทบาทและความเกี่ยวข้องในการดำเนินมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง ประเด็นที่นำเสนอผ่านสื่อหรือเรียกร้องเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและบังคับใช้มาตรการ ยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง รวมถึงสาเหตุที่เลือกประเด็นนั้น ตลอดจนการเลือกใช้สื่อหรือช่องทางในการนำเสนอและพันธมิตรที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนมาตรการ ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดงในสุกร รวมทั้งบริบทแวดล้อมอื่นๆ ในขณะนั้นที่มีผลต่อการขับเคลื่อนและการบังคับใช้มาตรการ ตลอดจนปัจจัยที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการบังคับใช้มาตรการ

2. กลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการโดยตรง

คำถามจะเกี่ยวข้องกับความเห็นต่อมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง และการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการ ผลกระทบที่เกิดจากการบังคับใช้มาตรการ ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการบังคับใช้มาตรการ บริบทแวดล้อมอื่นๆ ในขณะนั้น และปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนและบังคับใช้มาตรการ

3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ

คำถามจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่มีต่อกลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ และกลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการ โดยตรง รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการบังคับใช้มาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง ตลอดจนความเห็นต่อมาตรการ การให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการ และการสนับสนุนการดำเนินมาตรการ ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนในการบังคับใช้มาตรการ บริบทแวดล้อมอื่นๆ ในขณะนั้นและปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนและบังคับใช้มาตรการ

ขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การจดบันทึกข้อมูลและใช้เทปบันทึกเสียงโดยได้รับการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปสรุปในภายหลังได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามเจตนาของผู้ให้ข้อมูล อีกทั้งยังเป็นหลักฐานที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องย้อนหลังได้อีกด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลแบบ สหวิธีการ (Multiple Methodologies) ได้แก่ จากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการศึกษาเอกสาร

ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและทำการเรียบเรียงเอกสาร

2. ขั้นตอนการทำวิจัย

เนื่องจากการแบ่งกลุ่มผู้วิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีขั้นตอนการวิจัยในบางขั้นเหมือนกันและแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงสรุปขั้นตอนการวิจัยแบ่งตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ ได้แก่ บุคลากรภาครัฐจากกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการที่ดำเนินการรณรงค์ และควบคุมการใช้สารเร่งเนื้อแดงผสมในอาหารสุกร

1.1 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอสัมภาษณ์ และขอความอนุเคราะห์ด้านข้อมูล โดยประสานงานผ่านผู้ที่มีความคุ้นเคยหรือรู้จักกับแหล่งข้อมูล

1.2 แนะนำตัวกับผู้ให้ข้อมูลผ่านทางผู้ประสานงานก่อนจากนั้นติดต่อนัดหมายด้วยตนเองทางโทรศัพท์ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม โดยมุ่งประเด็นที่ตอบปัญหาคำถามการวิจัย แต่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นด้วย

2. กลุ่มผู้อยู่ภายใต้มาตรการโดยตรง ได้แก่ ผู้ประกอบการฟาร์มสุกร โรงฆ่าสัตว์ หรือ สถานที่ผลิตอาหาร ในจังหวัดต่างๆ

2.1 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอเข้าพบและสัมภาษณ์ โดยประสานงานผ่านผู้ที่มีความคุ้นเคยหรือรู้จักกับแหล่งข้อมูลเป็นอย่างดี เนื่องจากประเด็นที่ทำการวิจัยเกี่ยวข้องกับมาตรการด้านกฎหมายซึ่งอาจสร้างความไม่ไว้วางใจให้แก่ผู้ให้ข้อมูลได้

2.2 เข้าพบผู้ให้ข้อมูลโดยเดินทางไปพร้อมกับผู้ประสานงานและเข้าพบพร้อมกันเพื่อให้ผู้ประสานงานแนะนำและช่วยสร้างความคุ้นเคย

2.3 แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม โดยมุ่งประเด็นที่ตอบปัญหาคำถามการวิจัยแต่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็น โดยในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ประสานงานอาจร่วมวงสนทนาด้วย เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจและช่วยกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล

3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ บุคลากรในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการยุติการใช้สารเร่งเนื้อแดง กลุ่มผู้ดำเนินมาตรการ และกลุ่มที่อยู่ภายใต้มาตรการโดยตรงสมาคมผู้เลี้ยงสุกร อาทิ นักวิชาการ ผู้ค้ายาและเวชภัณฑ์สัตว์ สัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม และ ผู้บริโภค

3.1 ติดต่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอสัมภาษณ์และขอความอนุเคราะห์ด้านข้อมูล โดยประสานงานผ่านผู้ที่มีความคุ้นเคยหรือรู้จักกับแหล่งข้อมูล

3.2 แนะนำตัวกับผู้ให้ข้อมูลผ่านทางผู้ประสานงานก่อน จากนั้นติดต่อนัดหมายด้วยตนเองทางโทรศัพท์ เพื่อแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3 สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม โดยมุ่งประเด็นที่ตอบปัญหาคำถามการวิจัย แต่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นด้วย

การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบประเด็นคำถาม จัดหมวดหมู่คำถาม ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องของศัพท์วิชาการต่างๆ โดยปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทั้งทางด้านการสื่อสาร เช่น อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคในวงการปศุสัตว์ เช่น อาจารย์จากคณะสัตวแพทยศาสตร์ เป็นต้น

ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้ประสานงานในการแนะนำ สร้างความคุ้นเคย และให้การรับรองผู้วิจัยแก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือ

ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียด และขั้นตอนการวิจัยทำความเข้าใจร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือและการให้ข้อมูลตามความเป็นจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ คือ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่ ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทปขณะสัมภาษณ์จะถูกถอดออกมาเป็นบทสนทนา จากนั้นผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์และตีความบทสนทนาพร้อมกับจัดจำแนกประเภทข้อมูล (Typological) ที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต ตามกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อสรุปผลและตอบปัญหาการวิจัย

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อชี้ให้เห็นถึงลำดับเหตุการณ์ ตลอดจนบุคคล หรือองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนมาตรการยุติการผสมสารเร่งเนื้อแดงในอาหารสุกรไปสู่การบังคับใช้ โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อแนวทางการผลักดันการบังคับใช้มาตรการดังกล่าว มาสนับสนุนผลการวิจัยให้เห็นเป็นรูปธรรมและเพิ่มความน่าเชื่อถือให้มากยิ่งขึ้นด้วย